

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VII.

10—25 Octombrie 1918.

Nr. 15—16.

SUMARUL:

Dr. ALEXANDRU RUSU: Pro memoria (La 150 de ani dela moartea episcopului Inocențiu M. Klein).

IOAN MODRIGAN: Din scrisul lui Gheorghe Lazar.

SENIOR: Pentru delăturarea unui obicei rău dela completarea beneficiilor mici eclesiastice (Scrisoare).

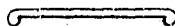
IOAN CRIȘAN: „Câteva reflexiuni asupra textului liturgic.“

INSEMNĂRI: Tânguirea unui preot pentru indiferentismul față de sf. euharistie (Senior). Incă odată „lectura pentru soldați“ (Dr. Alexandru Rusu)

CRONICĂ: Spre pacea lumii (ar.). O frumoasă fundațiune (vs.). Conferență episcopoească amânată (ar.). Proiectul pentru autonomia catolică s'a infundat (ar.). „Săptămâna socială“ a catolicilor maghiari (r.). Sanator pentru preoți (r.). „A murit Mangra!“ (vs.). *

CĂRȚI ȘI REVISTE: Alexandru Lupeanu, Sămânța viitorului (ar.). Caba Vazul, Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészete (al.). „Cuvântul Adevărului“ (r.). Cărți intrate la redacție.

TELEFON. POSTA ADMINISTRAȚIEI:

Blaj.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 461—18.

In scris am rugat pe fiecare On. abonat rămas în întârziere cu plata și rugăm și aici cu insistență pe toți restanțierii, să achite abonamentul fără amânare, ca să se evite orice neplăceri, cum și cheltuelile, ce le va reclama un mod de încasare mai supărător și mai costisitor.

Administrația revistei.

Mai nou:

Copiii în războiu

— Schițe din zilele de acum —

de

Al. Ciura, A. Melin și Toma Cocîșiu.

O mică broșură de 39 pagini, care ocupându-se de fragedele odrazle ale neamului nostru, lovite atât de crunt de urgia războiului, va putea face foarte mult bine. — *Se vinde cu prețul de 50 fil.*

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 20.

Pe 1/2 an: cor. 10.

În străin.: cor. 24.

Numărul: 1 coroană

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină«.
Balázsfalva.

Pro memoria.

— La 150 de ani dela moartea episcopului Inocențiu M. Klein. —

Episcopul Inocențiu, ori cum se scria el Inochentie, a fost pentru biserica noastră un mare, poate cel mai mare arhiepiscop de până acum, iar pentru neamul românesc din această țară o strălucită pildă a iubirii de neam până la jertfirea de sine.

Născut la 1692 în comuna Sad din scaunul Sibiiului, împlinise abia 37 de ani, când dragostea clerului și încrederea împăratului Carol al VI-lea îl ridică la 1729 în scaunul de episcop al Făgărașului. Până la 1737 stă la Făgăraș, alți șapte ani îi petrece în noua reședință dela Blaj, iar ultimii șapte ani ai episcopatului său îi chinuște la Roma, pentruca — după renunțarea sa la cârja de arhiepiscop (1751) — tot acolo să se macine, în grele suferințe și mlizerii, și restul de 17 ani al zilelor sale trudite. Se stinge la 23 Septemvrie 1768.

Pentru personalitatea, putem zice aproape providențială, a acestui mare păstor al turmei sale, activitatea sa arhiepiscopască se impune într'un chip deosebit considerației noastre. Dupăcum reiese din tot ce a făcut episcopul Inocențiu pentru biserica și neamul său, e lămurit pentru oricine, că amândouă i-au zăcut deopotrivă la inimă. Crescut în sinul bisericii unite cu Roma, al cărei preot și arhiepiscop ajunge, era firesc să vadă într'ansa mântuirea veșnică a neamului său. Zelul său învăpălat, care a făcut din el un adevărat apostol al legii sale, ne spune însă și mai mult: vlădica Inocențiu — ca și antecesorii săi de altfel — a văzut în legăturile ierarhice cu biserica Romei papale și mân-

tuirea vremelnică a turmei sale. De neamul său, de altă parte, îl legă nu numai legătura sângelui, ci și convingerea nestrămutată, că prin iubirea sa de neam promovează, în cea mai mare măsură, întărirea bisericii sale.

Iubirea față de biserică și însuflețirea sfântă pentru cauza mare și dreaptă a neamului românesc așa de mult au fost concrescute în sufletul acestui arhiepiscop, încât o grupare a faptelor sale după aceste puncte de vedere, este aproape cu neputință. Da. Pentru că, dacă grija deosebită pentru mântuirea credincioșilor săi, și stăruințele sale continue pentru ușurarea sorții clerului, ori meritele neperitoare ce și-a câștigat prin dobândirea domeniului episcopesc dela Blaj și prin întemeierea mănăstirii, în care s'au deschis apoi școlile de aici — le vom înșiră între faptele sale mai însemnate de natură bisericească, e limpede că prin aceste și-a asigurat pentru totdeauna și dreptul la recunoștința neamului nostru. Și în schimb, prin luptele sale îndârjite pentru dobândirea drepturilor politice pe seama neamului său obidit, pentru cari a fost gata să renunțe și la toiagul arhieresc, exilându-se de bunăvoie pentru ca peste două decenii să mănce apoi pâinea amară a dorului său de casă frământată cu sarea umilirilor continue, — a ridicat așa de mult vaza bisericii sale în fața posterității, încât numa cei orbi sau orbiți sufletește, vin să-i mai bage de vină, că n'ar fi pe deplin românească.

Activitatea uriașă de natură bisericească a episcopului Inocențiu a avut și momentan rezultate destul de frumoase, ce nu se poate spune și despre activitatea lui politică. Prin intrigile emisarilor sârbești cari în părțile sudice ale țării au provocat defecționări destul de însemnate, s'a nimicit, ce-i drept, cu vremea o bună parte a roadelor ostenețelor sale, dar mărimea lui Inocențiu Micu Klein proprie nu zace în acele rezultate, ci în spiritul genuin românesc, care a inspirat toate acțiunile sale, în demnitatea și curajul său creștinesc, dovedit în toate împrejurările vieții sale, care n'a cunoscut „diplomația târguelilor mărunte“, nici chițibușăriile unei politici de oportunism. Atitudinea de arhiepiscop român unit, ce se desprinde din istoria vieții acestui erou al convingerilor sale, a devenit pentru noi o adevărată cinozură, ce ne servește ca măsură pentru activitatea, mai mult ori mai puțin demnă și corectă, a urmașilor săi...

Anul acesta s'au împlinit 150 de ani dela moartea lui Inocențiu M. Klein. Ca ieri, pomenirea lui n'ar fi însemnat alt-

ceva, decât o nouă desvălire dureroasă a ranelor cauzate de nesfârșitele umiliri ale unui trecut în apunere; ca mâne însă aniversara morții lui va fi prilej de mare sărbătoare. Astăzi suntem la mijlocul drumului. Strălucirea soarelui drepturilor bisericii și neamului nostru — pentru cari atâta s'a trudit arhiereul-mucenic Inocențiu —, nu s'a arătat încă, dar razele lui străbat deja prin norii grei purtați de vânturi, vestind pe seama tuturor lumina și căldura așteptată.

Reînvierea de astăzi a icoanei lui, atât de simpatice pentru sufletele noastre de preoți români, nu este încă sărbătoarea de mâne, dar nici nu mai e jalba frământată cu lacrimi de ieri, ci este: un simbol minunat al nădejdirilor noastre de mai bine, prins în cadrele luminoase ale împlinirii lor sigure și apropiate.

Veșnică a lui pomenire!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Din scrisul lui Gheorghe Lazar.

Din munca culturală fără păreche — atât prin însuflețirea prin care s'a făcut, cât și prin roadele cari le-a adus —, în scris atât de puțin ne-a rămas, încât aproape nimic nu putem conchide cu privire la viața atât de bogată în peripecii tragice alui Gheorghe Lazar.

Inceputul vieții sale promitea o bogată activitate literară. Încă pe când era student absolvent al facultății teologice din Viena¹⁾ și așteptă acolo sprijinul împăratec în contra volniciei atotputernicului mitropolit sârbesc din Carloveș, Stratimirovici, traduce mai multe lucrări străine, așa: *Invățăturile morale ale*

¹⁾ Gheorghe Lazar studiile secundare și le făcuse în institute romano-catolice la Sibiu și Cluj, iar teologia la facultatea teologică romano-catolică din Viena. După ce și-a terminat studiile teologice în Viena, e trimis să-și completeze studiile cu dogmatica și pastorala credinții sale orientale în Carloveș și apoi să fie hirotonit tot acolo. Curtea domnitoare avea cu Lazar — după cum se pare — planuri mari, de a uni poporul românesc divizat în două credințe, în o singură credință, dacă nu romano-catolică, cel puțin greco-catolică. Mitropolitul Stratimirovici, pe sub mână, ajunge la cunoștința lucrului și atunci când Lazar se înfățișează la el, îl examinează amănunțit, fără ca Lazar să observe intențiunea mitropolitului. Apoi cu o îndrăzneală caracteristică sic-și și neamului său, sub diferite pretexte, ba, că Lazar nu ar fi bun ortodox, că actele nu i-ar fi în ordine, că ar fi un grandoman și aventurier, că nu cunoaște limba slavonă, contra voinții împărătești îi

lui Gottlieb Ehrenweich pentru băieți (Sittliche Lehren des Gottlieb Ehrenweich für Knaben); Geografia, din ungurește; Istoria lui Ion Moritz și a copiilor săi (Geschichte des Joh. Moritz u. seiner Kinder); Ieromonahul lui Platon, teologie creștină (Ieromonach Platons, chrisliche Theologie); Istoria împăratului Octavian și a soției sale (Geschichte des Kaisers Octavian und seiner Gemahlin) și o Pedagogie, care însă n'a isprăvit-o niciodată.¹⁾

Menirea acestor cărți ar fi fost: ridicarea nivelului cultural al poporului român, o menire, care o au toate cărțile apărute în acest timp de însuflețire romantică, când chemați și nechemăți, până și doctori de ochi, se ocupă cu scrieri de literatură frumoasă, lingvistică, ba chiar și cu editarea de cărți rituale bisericesti (Dr. Molnar, Mineiul în IV tom. edit. în 1805).

Ce s'a ales din cărțile lui Lazar, după plecarea lui din Viena, nu știm. La plecarea lui au rămas la traducătorul de românește a camerei aulice din Viena — Ramonțai — spre cenzurare, ca să se vadă, dacă Lazar și-a petrecut folositor timpul acolo și a fost vrednic de maritimia împărătească. E sigur, însă, cărțile acestea nu au văzut niciodată lumina tiparului.

Din Viena voiau în o vreme să-l trimită în seminariul gr.-ort. din Bucovina, însă după ce e denumit Moga de episcop îl trimit în Ardeal.

Din bogata lui activitate din Sibiiu, nimic nu ne-a rămas în scris. Nici măcar cărți de școală. Aici petrece aproape 5 ani.

După ce însă la Sibiiu nu erau oameni cari să-l înțeleagă, și cei chemați să sprijinească lumina, parecă nu aveau altă

---

deneagă primirea în seminar și sfințirea. Lazar se întoarce în Ardeal, iar de aici, ca să nu steie fără ocupație, — că nefiind cu studii terminate și hărătonit, în cler nu putea fi aplicat — până când decurg pertractările de justificare între mitropolitul din Carloveș și cancelăria de curte, merge la Viena, ascultă la universitate diferite cursuri de completare a cunoștințelor și traduce diferite lucrări. Speșele șederii sale în Viena sunt acoperite din fondul sidoxial și — de altcum — toate studiile mai înalte le-a făcut pe speșele clerului gr.-ort. din fondul sidoxial și nu din bunăvoința unui magnat de străin neam Bruckenthal, după cum în general se susține și în cărțile de școală. Cu toată istețimea și cuminența iobagului »puiu de valah« atâta maritimie nu se poate presupune, nici chiar la humanul Bruckenthal. Atâta însă incontestabil a făcut, că l-a eliberat — fiind supusul lui — și l-a îndreptat și la școli.

¹⁾ Arhiva Canc. Ard. Nr. 1070/1475.-1811 și Dr. A. Sădeanu, Date nouă despre G. Lazar, p. 25.

chiamare, la Blaj, ca și la Sibiu, decât să prigonească, pentru mici păcate, și mai ales, pentru mândria lor intelectuală, pe îndrăzneții răspânditori ai luminei — și el, cași tovarășii săi de suferințe dela Blaj — ia drumul pribegiei. El însă, spre fericirea noastră, nimerește un drum, nu mai puțin spinos, dar mai binefăcător pentru neam.¹⁾

El muncește în acel „ales și de Dumnezeu binecuvântat pământ românesc, ca să samân — zice el — grâul cel curat

¹⁾ Imprejurările plecării sale în »țară« au fost și sunt până azi puțin cunoscute. În general s'a crezut și se crede, că plecarea lui a determinat-o înfruntarea, ce i-ar fi făcut-o episcopul Moga, cu ocaziunea unei predici, ce a ținut-o în biserica din Sibiu, în care între altele ar fi spus — principii așa de morale, în temelia lor —, că datorința e corelativă cu dreptul și, că neamul românesc »dacă are datoriile de supunere către stăpânire, nu mai puțin adevărat e, că are și drepturi de a fi ocrotit de ea, deopotrivă cu ceilalți supuși ai țării« (Dr. A. Sădeanu, op. cit. p. 33). Adevăratul motiv al plecării sale însă ni-l desvăluie dosarul Nr. 11520/815 din arhiva guvernului din Budapesta, în care se spune durerosul și rușinosul fapt, că marele dascăl al neamului românesc, cași Hristos odinioară, suferă pentru învățătura sa mântuitoare batjocură, șicanări și în urmă chiar bătaie. El care, în centrele din apus — văzuse ce sunt preoții la alte neamuri și cum sunt, că sunt lumina neamului lor, în școala care se deschisese în Sibiu, și la care era el profesor — singurul profesor — voia ca cel puțin umbra lor să o ajungă. Pe elevii săi — deci, — îi ținea aspru și voia ca din toate cunoștințele să le dea câteceva și mai ales timpul și așa scurt de instrucție să-l ție și să-l folosească spre cultivarea lor. Candidații de preoție, dintre cari cei mai mulți abia știau slovăni, veniau la teologie cu o păreche de desagi plină și pe când se isprăvia din desagi, voiau ca Lazar să-i dea gata popiți — abstrăgând, că vremea cea mai multă și-o petreceau »more valachico« în crișmă. Moga, episcopul lor, care însuși avea puțină școală, credea și el, că spre a fi popă românesc nu e de lipsă multă învățatură. De aici dese conflicte între Moga, candidații de preoție și Lazar. Candidații de preoție încep a vedea în Lazar o piedecă a fericirii lor, iar Moga un supărător spuitor de adevăr, care în mândria superiorității sale intelectuale nu se pleacă și nu tărășiază mărirea molatică și orientală alui Moga. Conflictul așteaptă izbucnirea. Izbucnirea o face o rudă alui Moga, candidat de preoție, care înainte de a ascultă prelegerile timpul prescris, se înfățișează la Lazar și cere atestate de popie. Lazar i-le deneagă. Teologul la sfatul lui Moga îl bate. Din aceasta se face un lung proces, care ajunge și la guvern. Din dosarele acestui proces se revărsă asupra lui Moga o lumină așa de puțin preotească. Lazar îl acuză, că a încercat să-i mituiască avocatul, pe martori să mărturisească fals, iar pe stăpâna căsii, unde locuia el, să spună, că ranele ce le avea în urma bătăii, le-ar fi căpătat în o căzătură, venind în o seară beat acasă. Cum s'a sfârșit procesul, nu știm. Credem însă, că adevărul a tras scurta, că Lazar își ia bățul pribegiei, ceea ce credem, că nu ar fi făcut-o, de i-s'ar fi făcut dreptate.

și fără neghină; apoi deși am aflat într'acest pământ o mulțime de mărcini, totuș nu mi-a trebuit prea multă osteneală de a putea curăți.* ¹⁾)

Și ar trebui să-l credem, că i-a fost ușoară lupta dincolo, de nu am avea comunicările elevilor săi, din care se vede ce luptă grea a dus cu indiferentismul, orbia și neîncrederea celor dela putere. Inșă a ieșit biruitor acest fiu de robi din țara Făgărașului, unde se cresc oameni vânjoși, potrivii pentru muncă îndărătnică, ori în ce împrejurări i-ar arunca soarta. Doar în lipsuri și năcazuri a crescut prin școli străine acest dârz puiu de valah. Unde alții își lăfăiau lenea și bogăția — el a învățat, ca nimic să nu-i fie prea greu. Nici măcar aceea, nu-l greu, că localul, unde își ținea acum prelegerile, era fără uși și cu ferestri sparte, că vântul îi spulbera zăpada înlăuntru de nu se mai vedeă nici dascăl nici elevi, înecându-i glasul profetic, și că zgriburind își adună câteva zdrențe în jurul pieptului său atins deja de boala, ce avea să-l răpue, și că cuptoriul, care mistuia câteva lemne aduse în brațe de elevii săi, cum se mai vede și astăzi în unele părți ale Ardealului, da mai mult fum, decât căldură. Nimic nu-i era greu acestui apostol, în care era vie sfânta putere a idealismului. „Eroică a fost epoca aceasta și pentru dascăl și pentru elevi“ (N. Iorga). „Eu văd — zice el —, ce putere și vrere au fii-Românilor spre învățătură“.

Din epoca aceasta de luptă culturală legendară, ne-a rămas dela Gh. Lazar o singură carte, deși s'a silit să dea toate cărțile de școală.²⁾) Timpul inșă, nu l-a ajutat. Fiindcă toate cărțile nu le-a putut isprăvi, am socotit — zice el — că mai de mare lipsă este, mai întâiu a se tipări aceasta cărticică, ce este pentru învățatura pruncilor a silabi și a cetii.³⁾) Și această „cărticică“ era „Povățuitorul tinerimii către adevărata și dreapta cetire. Intru acest chip acum întâia oară lucrat de D. Lazar, fostul profesor a înaltelor școli românești din

¹⁾) G. Lazar, Povățuitorul ediția din 1826, Buda. Prefața. Paginile nu le pot indica, de oarece cartea azi nu o am la îndemână. Notele le fac din notițele luate de mine de pe un exemplar, ce se află în biblioteca universității din Budapesta. Citatele următoare de asemenea le fac fără indicarea paginei.

²⁾) „... m'am îndatorat și eu din toate puterile mele a pune toate cărțile școlasticești în bună regulă în limba patriei“. Povățuitorul, Prefața.

³⁾) Povățuitorul, Prefața.

București și acum întâiașdată tipărit cu toată cheltuiala preacinstiului preavrednicului și de mărit neam născutului D. D. Grigorie de Băleanu, marelui dvornic al principatului Valahiei."

Cartea, precum se vede din titlu, ar fi un fel de abecedar, însă cuprinde mai mult decât bucoavnele de pe atunci și abecedarele de azi. Într'adevăr îi un fel de povățuitor — nu numai a copiilor —, spre învățături bune și sănătoase. Se spun în ea lucruri cari și astăzi sunt noue, că cultura adevărată nu stă în cunoștința de două sau trei limbi străine, să maimuțărești pe străini în îmbrăcăminte și purtare, ci în prefacerea sufletului, în științe temeinice; că a umblă prin țări străine nu înseamnă cultură și iscusință, fără numai dacă ai ochi pentru tot ce e bun și folositor acolo. Muncii, de care se feriă boierimea română, copleșită de visătoarea moleșală orientală, i-se dă o însemnătate etică — carlyleiană. Frumos original și concentrat e scrisă. A apărut în două ediții în 1826 și 1833. Cuprindeă literile mari și mici, împreunarea lor, deprinderi de cetire, rugăciuni, pilde morale, fabule și scrierea numărului cu litere cirile, arab și roman.

Are două prefețe, din cale înafară de instructive pentru starea noastră culturală din aceea vreme. Una e scrisă de Carcalechi „ferlegerul“ de cărți românești din Buda și una de însuș Lazar. În cea dintâie se spune, că speșele tiparului le-a purtat din bun neam născutul „Băleanu“, care apoi a dispus, ca să se împărțească în dar la fiii patriei și la școlile românești —, cerându-i lui Carcalechi pentru aceasta numai să-l treacă cu vederea să nu-l amintească în prefață. „La aceasta aș face o mare nedreptate — zice el — a ascunde bunătatea Domniei tale și a nu închina Domniei tale cartea aceasta, și a nu o arăta neamului spre pildă, căci cine poate zice, că nu ai făcut faptă sfântă și nemuritoare pentru folosul tinerimii?“ Și într'adevăr Băleanu, unul din cei mai luminați boeri dela începutul veacului XIX și merită lauda ce i-se aduceă, ca unul care mult luptase pentru triumful ideilor lui Lazar. Tot din prefața aceasta știm, că Carcalechi de 14 ani era „ferleger“ de cărți românești pe lângă tipografia universității din Buda și că vre-o 100,000 fiorini aveă plasați în cărți românești și că dealungul și latul umblă principatele cu cărți apărute la Buda. Se vede însă, că comerțiul cu cărți îi aduceă slab venit — și, dacă ar fi să-l credem, nu-i aduceă nici măcar speșele de călătorie —, că în o vreme se lasă de comerțiul cu cărți și se

apucă de alte negustorii. În urmă iarăş se reîntoarce la cărţi. Şi dacă ideile marilor dascăli ardeleni au pătruns aşa de curând în principate şi au schimbat sufletele, nu mică parte de merit îi revine acestui umil şi însufleţit negustor de cărţi româneşti, care umplea câte o căruţă de cărţi în Buda şi luni de zile cutreeră pământul românesc, îmbiind lumină unde era înţelegere pentru ea. Şi se pricepea să facă admirabilă reclamă, închinând prefete elogioase şi făcând temenele adânci mitropoliţilor din Bucureşti, Iaşi, boerilor, ba chiar şi lui Vodă şi în feliul acesta atrăgea în vârtejul culturii româneşti şi pe cei refractari şi cu suflet înstrăinat.

Prefaţa a doua este un fel de îndrumare culturală în formă de memoires alui Gh. Lazar. Prefaţa aceasta lipseşte din ediţia din 1833.

Are cartea aceasta o parte, ce în chip deosebit a atras atenţiunea lui N. Iorga, care cu raru-i simţ pentru frumos şi în lucrurile umile, a comentat-o în chip magistral, spunând între altele, că „totdeauna vor trăi aceste foi din vechea bucoavnă aşa de cuprinzătoare în modestia ei“¹⁾ şi noi am putea adăuga cu acelaş drept că: totdeauna vor trăi acele sublime pagini din istoria literaturii române secl. XIX, în care se comentează aceste foi din vechea bucoavnă.

Un lucru trebuie să constatăm, cu toată părerea de rău — contrar lui N. Iorga —, care de altcum întru nimic nu detrage din frumseţea şi adevărul acestor foi, fără numai persoana autorului lor o schimbă. Paginile acestea deosebit de frumoase nu sunt ale lui Gh. Lazar, căci din cuvânt în cuvânt se află şi în o cărticică alui Const. Diaconovici Loga cu titlul „Ortografia“. Aş crede bucuros, că Loga a împrumutat dela Lazar, dar aceasta nu se poate, căci cartea lui Loga apare în 1818, alui Lazar în 1826 întâia oară, iar a doua oară în 1833. De o influinţă de idei nici vorbă nu poate fi, că şi interpuncţia e identică.

Consună cu totul § 1, 2, 3, 4 şi 5 din Lazar cu § 1, 2, 3, 4 şi 5 din Loga; paginile 51—54 din Lazar cu pag. 49—55 din Loga. De aci încolo paragrafii lui Loga au titlu (aşa § 6 e exemple de nume însuşitoare; § 7 exemple la comparaţii; § 8 exemple la numeri; § 9 exemple la pronume; § 10 exemple la verburi; § 11 exemple de conjugăţii), pe când la Lazar titu-

¹⁾ Istoria lit. rom. în secl. XIX vol. I. p. 29.

datura lipsește, dar conținutul paragrafilor este din cuvânt în cuvânt ca și la Loga.

Mici abateri sunt: la pag. 56 Loga scrie despre Ștefan, care a fost cel dintâiu craiu al Ungurilor; Lazar partea aceasta o lasă afară. La pag. 66 Loga vorbește despre darurile naturii; Lazar lângă natură pune și cuvântul atât de românesc *fire*. La pag. 71 Loga scriind despre feliul Perșilor de a-și educa copiii, spune, că Perșii pe copii nu-i lăsau să cânte sau să cetească cărți de iubire; Lazar lângă cuvântul iubire pune și cuvântul amor și la propoziția „să cetească cărți de iubire” adaugă „sau acum de ale lui Volter”, ca o înțepare la obiceiul rău a acelor din principate, de a mistui scrisul frivol alui Voltaire.

Paralelism de text.

Loga:

Lumina Soarelui nu pòde tote vâile și adâncurile pământului să le străbată, mai puțin va putea omul tóte lipsele fratelui și ale deapropelui său să le deplinească (§ 2 pag. 51).

Lazar:

Lumina Soarelui nu pòte tóte vâile și adâncurile pământului să le străbată, mai puțin va putea omul tóte lipsele fratelui și ale deapropelui său să le deplinească (§ 2 pag. 52).

La partea despre anotimpuri:

Loga:

Ianuarie: In luna aceasta este fòrte frig, pe pomi și pe copaci nici o frunză nu să mai vede, tót ninge, pământul este acoperit cu *neao*. Apa au înghețat ca osul. Pruncii cei fără pricepere es la lunecușul gheții și să dau pe ghiață; ferii-vă de ghiață, că pòte fi mai suptire, decât să vă pótă ținea, apoi rupându-să cu voi veți cădea intru adâncul apei, și întamplându-să să nu fie nimenea pe aici, care să vă scótă, acolo vă veți îneca. (§ 11 pag. 60.)

Lazar:

Ianuarie: In luna aceasta este fòrte frig, pe pomi și pe copaci nici o frunză nu să mai vede, tót ninge, pământul este acoperit cu *zăpadă (neaoa)*. Apa au înghețat ca osul. Pruncii cei fără pricepere es la lunecușul gheții și să dau pe ghiață; ferii-vă de ghiață, că pòte fi mai suptire, decât să vă pótă ținea, apoi rupându-să cu voi veți cădea intru adâncul apei și întamplându-se să nu fie nimenea pe aici, carele să vă scoată, acolo va veți îneca. (§ 11 pag. 59.)

Maiu (Frunzariu).

O lună plină de desfătare! Acum putem merge la pădure la preumblat, flori pădurețe de totă plasa vedem înflorite. O de aș ști toate să le zic pe nume! Eu voiu să mi culeg un *chituș* de aceste flori. De aș putea să mai aflu *gurguiuț* sau *liliu*, că are frumos odor, și sânt până acum înflorite. Caută în tufa aceia, ce cuib frumos să vede acolo. *O mișelele păserețe*, încă sânt în plume, cât le mai trebuie până le va crește penele, vezi cum cască din *clonțuț*, așteptând, ca când le-am fi adus noi ceva de mâncare. Iată muma lor să teme de noi, să fugim de aici, ca să le pôtă da de mâncare, ca să nu flămânzească pentru noi.

Din toate acestea se vede, că de o influință de idei nu poate fi vorba. Am putea admite un al treilea izvor din care să fi împrumutat amândoi — cecece nu-i probabil. Eu cred însă, că suntem mai aproape de adevăr, dacă vom admite, că Lazar a împrumutat dela Loga. Motivele: Loga are o limbă mai provincială, luptă cu greutățile începutului, de a numi lucrurile cu termini de toți înțeleși; Lazar e sigur pe numiri și are cuvinte de toți înțelese, cari și azi sunt în limbă. De ex.:

Loga: luvenite

- „ malăezul
- „ muștaferul
- „ rosatecul
- „ costange
- „ omăt
- „ șofee
- „ corbe
- „ glóte

Lazar: pepeni

- „ miezul
- „ muștal
- „ miedul
- „ castane
- „ mulțime de oameni
- „ coșuri
- „ corfe
- „ clăci.

Dacă Loga ar fi împrumutat dela Lazar, atunci nu era de lipsă ca cuvintele așa de românești și de toți înțelese să le înlocuiască cu bănățenisme; semn că Lazar a împrumutat dela Loga și cuvintele greu de înțeles ale acestuia le-a înlocuit cu cuvinte pe înțelesul tuturor. Iar la p. 56 Loga vorbește despre Ștefan, care a fost cel dintâiu craiu al Ungurilor; Lazar potrivit scopului său, că scria despre cei de dincolo, cari nu știau de Ștefan, lasă afară întreaga istoria lui Ștefan.

Împrumutarea aceasta — sau cum-i-am zice noi, cei de azi, cu noțiuni bine definite pentru orice — plagiatul acesta literar, nu trebuie să-l judecăm după morala zilelor noastre. Cei dela începutul secl. XIX aveau o singură țință: luminarea neamului, și tot ce se potrivea acestui scop și servea spre ajungerea lui — era încercat. Și la alte neamuri e așa.

Dela Gh. Lazar a mai rămas un manuscris, după cum se vedă din cuvintele lui Carcalechi.¹⁾ Ce s'a ales de el, nu știm.

IOAN MODRIGAN.

Pentru delăturarea unui obicei rău dela completarea beneficiilor mici eclesiastice.

— Scrisoare. —

Scumpe prietino, cum bine știi, Conciliul nostru provincial I. în Tit. IV. c. IV. are următoarea dispoziție înțeleaptă: „Conferirea beneficiilor parohiale, de regulă, în biserica noastră are să se facă prin concurs public, ca așa Scaunul episcopesc să poată desemna pentru biserica vacantă pe cel mai apt individ“. Hotărîrea aceasta sinodală, la noi în arhidieceză, s'a interpretat limpede prin un conclud consistorial din 1917 așa, că toate parohiile cu întregire congruală până la 1600 cor. au să se pună la concurs. Legea aceasta s'a și urmat cu excepția cazului, în care urgia timpului a pretins abatere dela regulă. Și e corect așa, fiindcă pe lângă metoda aceasta se poate face destul unui postulat de drept, că beneficiul eclesiastic să se conferească celui mai demn dintre reflectanți, în care caz se curmă relele și nemulțămirile, putându-se desarmă, prin dragoste și dreptate, chiar și nemernicii și egoiștii.

¹⁾ Lazar, Povățuitoriul. Prefață: »...răposatul Lazar, fostul Dascăl Românesc în București, au lăsat două manuscripturi a se tipări pentru folosul tinerimii Românești«.

La noi, cu foarte puține abateri, beneficiile eclesiastice sunt colative. În șematisme, aproape la fiecare parohie, aflăm *Lcfo* = sub libera conferire a Ordinariatului. Ordinarul însă de regulă nu conferiște singur beneficiul vacant, ci cu sfatul și pe lângă cooperarea consistorului, având fiecare asesor consistorial vot activ la alegere. Alegerea se efectuează prin votare secretă, numindu-se acela, care întrunește majoritatea voturilor. Cazurile, ca Ordinarul să nu fi conferit un beneficiu aceluia, care a întrunit majoritatea absolută de voturi, sunt de tot rari în istoria bisericii noastre. Votarea se întâmplă, după ce referentul arată, pe baza concurselor, etatea, calificația, purtarea morală și oficioasă, timpul de serviciu, activitatea, împrejurările, în cari a lucrat și împrejurările familiare ale fiecărui reflectant. Atât studierea concurselor, cât și votarea are să se facă cu conștiința, pe care n'a corupt-o nici un interes și nici o patimă, care e încălzită de Acela, care a zis, că mama lui și frații lui și prietiii lui sunt cari împlinesc voia Părintelui ceresc. Cum asesorul nu împarte din averea proprie, ci concurge la conferirea unui oficiu public spiritual, care e împreunat cu dreptul de a culege venitele beneficiului eclesiastic, datorința lui este, să voteze pentru cel mai vrednic. Aceasta o pretinde dreptul natural, binele bisericii și sfințenia jurământului greu ce-l depune. Un om onest ține mult la cuvântul dat. Cât de mult și cu câtă sfințenie trebuie să țină un preot, un ales al Domnului, la jurământul solemn, ce-l face, care e de cuprinsul următor:

„Eu N. N. jur pe unul Dumnezeu adevărat Tatăl și Fiul și Spiritul Sfânt, pe sfânta Doamna noastră de Dumnezeu. Născătoare și pururea Fecioară Maria, pe sfinții Apostoli și pe toți sfinții și aleșii lui Dumnezeu, cumcă oficiul de asesor al sf. scaun consistorial arhiepiscopesc și metropolitan de Alba-Iulia și Făgăraș, îl voiu împlini cu credință, la ședință mă voiu înfățișa regulat, cauzele mie încredințate la referată le voiu studia cu diligență și le voiu propune după întreg cuprinsul lor din acte, aceste le voiu griji cu scumpătate și dimpreună cu referata lucrată le voiu restitui arhivului. Secretele cauzelor nu le voiu spune și descoperi nimănui, nici deciziunile acelea, cari nu au să iasă la publicitate, dară voiu păstră secretul și în privința voturilor și în privința părerilor, cari și le vor da membrii consistorului, precum și în privința incidentelor, ce s'ar întâmplă în ședințe, a căror descoperire ar prejudicâ libertății discutiunilor, onoarei asesorilor, sau reputațiunii sf. scaun consistorial.

Cu fapta, cu consiliul și cu votul. voi înaintă amăsurat sf. canoane binele public al religiei; drepturile veneratului Cler și ale poporului credincios le voi apăra între marginile așezămintelor provinciei eclesiastice de Alba-Iulia și Făgăraș. Binele acesta public al bisericii, de câteori mi-se va cere părerea, îl voi preferi binelui privat, fie propriu, fie al consăngeniilor, sau al amicilor, și nici voi lucra ceva vreodată din mânia, din ură, sau iubire, ori din inimizție, sau pentru vre-un emolument, sau câștig oricare.

Așa să-mi ajute unul Dumnezeu adevărat și toți sfinții Lui, sfânta Cruce, și aceasta sfântă Evanghelie". —

Vezi, iubite prietino, la un jurământ atât de greu e dator să se cugete fiecare asesor, de câteori scrie un nume pe ședula de votare! Nu-i de ajuns, să propovăduiască împărăția lui Dumnezeu și să se roage: „Tatăl nostru... vină împărăția ta“, ci să și lucreze pentru întărirea domniei acelei împărății prin servirea și promovarea dreptății, a frației, a iubirei și a binelui pe pământ. Din poziția lui nu-i iertat, să făurească mijloc pentru promovarea intereselor private și pentru formarea și susținerea unei stăpâniri abuzive, ci pentru crearea armoniei dreptului și a datoriei, din care se desvoaltă rândueala admirabilă, în care toți își află locul și toți se simțesc bine, ori cel puțin sunt împăcați.

Stând astfel lucrul, nu înțeleg, scumpe prietino, cum s'a introdus la noi obiceiul de a pleca preoții la drum, la sediul Ordinariatelor, îndată ce se pune la concurs un beneficiu eclesiastic mai bunșor, cerând sprijinul Ordinariatului și al asesorilor verbal, ori scriindu-le, ori mobilizând pe alții, să le scrie. Nu o fac toți, dar o fac mulți. Procedura aceasta constituie la noi un obicei rău, care în un caz, ori altul, poate fi și păgubit. Ce aș putea cere eu verbal, ori în scris dela un votant? Două lucruri: să-mi promită, că-și va da bila pentru mine, ori că va vota pentru cel mai vrednic. În cazul prim comit un atentat contra conștiinței asesorului, cerându-i, ca prin promisiuni neînțelepte, să închidă calea celui mai vrednic și să-și desconsidere jurământul, în cazul al doilea fac un lucru de prisos, fiindcă asesorul și așa e dator, cum spuneam, în virtutea dreptului natural și ca preot jurat, să studieze temeinic cauza și să militeze pentru cel mai vrednic, pentru cel mai bun concurent.

Iubite frate, repetit am auzit, zicându-se: Sunt foarte puține beneficiile mici eclesiastice în provincia noastră mitropo-

litană, pe cari să nu le vrednicească și un neohirotonit, care a studiat 16 ani pe băncile școlii, din care motiv nu e nici un rău, dacă un preot și mai ales un preot cu ani de serviciu bate pe la uși, în forma amintită, pentru obținerea unui beneficiu. Principiul acesta însă nu se poate onora nici cu respect, nici cu aprobare, fiindcă, dacă suntem săraci, după sărăcia noastră trebuie să servim dreptatea. Doi frați preoți onorabili: tată și fiu solicitau odată sprijinul unui asesor consistorial pentru fiu la o parohie bună între parohiile noastre, spunând tinărul, că nu-i așa proventus beneficiul, să nu-l merite. I-s'a răspuns, că grăește adevărul, numai cât, presupunând, că la acelaș beneficiu ar reflecta și tatăl său cu aceeaș calificatiune cași el, dar cu mai bogată activitate, cu mai multe suferințe, cu familie mai grea și cu o pildă mai eclatantă de statornicie în bine, ar fi just și moralizător, dacă tatăl ar fi preterat, incredințându-se beneficiul fiului? Tot așa injust și demoralizător ar fi, dacă nu tatăl, ci altul de măsura tatălui său ar fi preterat față de el.

Un preot, când își îndreaptă ochii spre un beneficiu, să nu se cugete numai la el, la scopurile lui personale, la interesul lui exclusiv individual, ci cu acelaș interes și cu aceeaș iubire să se gândească și la frații săi și mai ales la binele comun. Să facă aceasta totdeauna și în deosebi atunci, când în trecut a fost preferit altora egali cu el, ori chiar mai buni decât el, fiindcă e dezastru adevărat pentru o instituțiune, a îngădui, ca toate foloasele, măririle și plăcerile să fie pentru unii, iar pentru alții mizeria, sarcinile, umilința și oboseala. Egoismul fără limite, care e izvorul la tot soiul de rele, resoală pe frați împotriva fraților, izgonind dragostea dintre ei și respectul și încrederea față de cei mai mari. În fața nedreptății, chiar și unele dintre cele mai bune suflete sunt ispitite să zică uneori: Eu mă trudesec, alerg, imi expun sănătatea și viața, sufer pentru binele obștesc, iar cutare lucrează puțin, mai mult pentru sine și totuș înoată în belșug și e încărcat de toată considerația mai marilor. Pentru ce? Pentru că e o întâmplare oarbă, care-l favorizează, ori pentru că e protejatul, rudenia, ori prietinul cutăruia, ori, ce ar fi și mai rău, pentru că superioritatea lucrează și conduce biserica fără plan bine definit!

Cum te cunoșc eu pe tine, iubite, te țin de incapabil, să te etablezi înaintea unui asesor, tânguindu-te și cerându-i sprijinul pe motivul, că ai fi mai îndreptățit decât oricare la beneficiul cutare. Mai mult cred, că atunci, când ai ști, că reflectează

unul mai vrednic, n'ai înainta concurs nici atunci chiar, când ai avea informație, că atât masa poporului și curatoratul din respectiva parohie, cât și superioritatea sunt pentru tine, fiindcă nu te-ai putea afla bine în locul, care ar fi putut fi ocupat de altul cu mai multă vrednicie și nu te-ar înveseli bucata de pâine, care a cerut-o altul mai trudit, soț al mai multor suferințe și mai încărcat de virtuți și fapte bune decât tine. Apoi te-ai simți nenorocit în mijlocul colegilor, cari, cunoscându-te fundamental, ar spune, că ești în locul altuia, conturbându-se în forma aceasta și ecvili briul între frați, ce totdeauna e păgubitor pentru interesele mai superioare ale bisericii. Răul, ce se pricinuește prin neluarea în dreaptă socotință a adevăratelor merite, câștigate nu atât ca econom, nici ca politician, nici ca membrul cutărei familii, ci ca preot, nu se remediază nici prin jertfele de avere, ce le-ar aduce pentru comunitate cel preferit din plusul de venite, ce le are față de cel preterat, la ce de altcum foarte rar se va fi cugetat cineva.

Iubite frate, să lucrăm cu zel pentru delăturarea obiceiului, ce s'a introdus la noi de a influință pe asesorii consistoriali cu vorba, ori în scris, în preajma completării cutărui beneficiu mai bunisor eclesiastic. Înșire fiecare concurent tot ce a făcut el pentru binele turmei sale, deosebit partea spirituală a activității pastorale (predicarea cuvântului dumnezeesc, mărturisirea și cuminecarea credincioșilor, catehizarea tinerimii adulte, reuniunile ce le conduce, rezultatele luptei împotriva celor trei mari dușmani ai neamului: analfabetismul, alcoolismul și, trândăvia etc. Apoi poate înșiră ridicarea bisericii, ori a școlii, ori a casei parohiale, ce s'au făcut sub el din banii poporului, ori din un fond bisericesc, fără să-și atribuie ceva din meritele antecesorilor). Releveze împrejurările sociale, etnice, economice și politice, în cari a lucrat, spună-și suferințele și decepțiunile, ce l-au întâmpinat, accludă atestat oficios dela protopopul, în care să fie constatarea faptelor, și nu fraze și care să nu se deosebească de informațiunile ce le-a dat protopopul mai pe urmă, apoi lase drum liber dreptății, ca să se răsplătească meritele și să se mângăie și aline suferințele

devotatul prietin

SENIOR.

„Câteva reflexiuni asupra textului liturgic“.

Sub acest titlu d. I. Sângeorgean publică în Nr. 13—14 al acestei reviste un mic tratat, împărțit în trei puncte, în care indică unele greșeli din textul liturgic, arătând felul cum ar trebui acelea îndreptate, în viitoarea ediție a liturghierului.

Părerea autorului referitoare la chestia cuprinsă în p. 2. mi-se pare greșită, și de aceea voi cercă să arăt în cele următoare care-i — după părerea mea — forma corectă a binecuvântării cuprinse în textul: „Darul Domnului nostru Isus Hristos, și iubirea lui Dumnezeu...“

Înainte de a intra în meritul chestiei, țin să amintesc, că viitorul corector al textului liturgic va seceră un rezultat multămitor, dacă — presupunând, că celelalte condiții necesare le întrunește — la tot pasul, unde se poticnește de vre-o greutate, va consulta cu deadinsul regulele gramaticii române, cari îi vor arăta drumul înțelesului limpede. Cu erudiția numai, poți anume cuprinde lucrurile mari, dar cele mărunțele tare ușor se strecură pe neobservate. Iar când e vorbă de îndreptarea textului liturgic, tocmai pe minuțiosități trebuie să punem pondul cel mai mare, fiindcă ele formează obiectul discuției. Cu aparatul microscopic al gramaticii însă poți aduce la loc, cași cu vârful acului, chiar și astfel de mărunțișuri limbistice, peste cari un erudit, estetician, ori altul, care se razimă numai pe simțul său de limbă, ar trece, fără să le observe.

În cazul nostru concret bunăoară, ideia și forma exprimării ei nu isbucnesc din spiritul autorului, cum se face aceasta când literatul crează ceva original, ci ambele sunt date de-a gata, sunt vechi, iar revizitorului îi revine numai sarcina — destul de grea, de altcum — de-a afla modalitatea cea mai norocoasă a expresiei. Aici chestiunea e, ca pe lângă limpezimea ideii arborate, să rămână și vechea formă a exprimării fără trunchieri și adausuri — îngăduite numai la traduceri de altă natură —, și cu toate acestea textul să fie corect și la înțeles.

Cazul este următorul. Binecuvântarea: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și iubirea lui Dumnezeu șcl.“, o aflăm tipărită în diferitele liturghiere în formele: 1. „Darul Domnului nostru Isus Hristos și iubirea lui Dumnezeu și Tatălui și împărțășirea sf. Spirit să fie cu voi cu toți“. 2. „Darul... și

iubirea lui Dumnezeu *și Tatăl*... 3. „Darul... și iubirea lui Dumnezeu Tatăl...” Autorul articolului de care mă ocup face referitor la acest text următoarea constatare: „**Binecuvântarea este formată, adică luată, din 2 Cor. 13, 13: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și iubirea lui Dumnezeu și împărțășirea sf. Spirit să fie cu toți” (după Vulgata), care formă ar fi corectă și în liturghie. Adausul, și Tatălui’ este o interpolație ajunsă în textul sf. scripturi, de unde apoi a venit și în liturghie. Continuă apoi astfel: „Fidelă este numai: lui Dumnezeu și Tatălui; deși adausul „și Tatălui’ în sf. Scriptură nu se află” trebuie ținut”, (unde?) „căci este din vremile cele mai vechi”. Din toate acestea se vede, că autorul militează pe lângă forma: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu și Tatălui...” din simplul motiv, că „numai aceasta e fidelă”.**

După părerea mea autorul greșește însă, fiindcă e greșit însuș principiul, din care mănecă. Dsa adică și în traducerea textelor liturgice îi dă fidelității acea însemnătate, pe care numai în traducerea sf. scripturi o are. Se știe anume, că numai despre textul sf. scripturi trebuie să ținem, că a ajuns la noi întreg și necorupt, așa cum a ieșit din peana ierografilor, fără să se fi schimbat ceva în decursul veacurilor. Prin urmare numai în traducerea sf. scripturi are fidelitatea aceea importanță, că înaintea ei toate celelalte condiții ale unei bune traduceri se pot neglija, ori chiar jertfi, dacă cere trebuința. Nu stă însă lucrul tot așa și cu textul liturgic. În traducerea lui fidelitatea se coboară la nivelul însemnătății celorlalte condiții ale unei bune traduceri, deci toate trebuie luate în aceeaș măsură în socotință. Așa dar, când observăm, că un cuvânt tradus servil n'are nici un înțeles, putem presupune, că în liturghierul original cu vremea s'a strecurat ceva schimbare, și atunci clarității și corectității limbistice îi dăm întâietate față de fidelitatea verbală a traducerii.

Dar să venim la cazul nostru. Eu n'am la îndemână liturghierul grecesc, să controlez textul. Deci dacă afirmă autorul, că acolo-i tipărit: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu și Tatălui...” , n'am nimic în contră. Dar întreb, pentrucă să rostim această binecuvântare așa, cum n'are nici un înțeles, ori chiar înțeles rău, numai de dragul liturghierului grecesc? Doar dacă, a-i stă să scoți o doctrină dogmatică din binecuvântarea rostită în acest chip greșit, a-i ajunge la erezia, că Dumnezeu e

o ființă deosebită de cele trei persoane dumnezești, înșirate taxative într'ansa!

După părerea mea forma corectă e: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și iubirea lui Dumnezeu *Tatăl* și împărtășirea sf. Spirit să fie cu voi cu toți“. Tot așa ori poate încă mai corectă ar fi: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu *a Tatălui* scl.“ Așa sunt cuvinte pline de înțeles. N'ar fi deci nici un păcat, dacă pe „și“ dinaintea „Tatălui“ l-am schimbă cu „a“, ca să capete binecuvântarea un înțeles corect. Nu-i eschis, că în originalul grecesc acel „*του*“, dinaintea cuvântului „*πατρός*“ s'a schimbat cumva din greșală în „*αι*“. Dar chiar să admitem, că nu-i acesta cazul, rămânem pe lângă regula fixată mai sus, că adevărat în acest caz fidelitatea trebuie jertfită clarității și exactității dogmatice.

Deplin corectă ar fi expresia din liturgia clementină: „Darul atotputernicului Dumnezeu și iubirea Domnului Isus Hristos și împărtășirea sf. Spirit să fie cu voi cu toți“, căci în acest chip ne-am obișnuit să înșirăm pe cele trei persoane dumnezești după nașterea, respective purcederea lor, întâiu adevărat pe Tatăl, apoi pe Fiul și în locul al treilea pe sf. Spirit. Das sf. apostol Pavel la finea epistolei a două către Corinteni binecuvântându-i pe aceștia a avut motiv de a se abate dela această regulă, și de-a aminti mai întâiu pe Isus Hristos și apoi pe celelalte două persoane dumnezești. Numai cu ceva mai înainte le explică anume Corintenilor, că precum Isus Hristos la răstignire s'a arătat fără putere, iar la înviere s'a dovedit plin de putere dumnezească, tot așa și noi din netreb-nici, ce suntem, prin puterea lui Dumnezeu întru Isus Hristos vom fi vii și tari. E espicabil deci cum de sf. Pavel, răpit de însuflețirea sa de apostol, cu care îl propovăduise chiar atunci pe Isus, nici la finea epistolei sale nu-și poate rupe dintr'odată gândul de la El, ci cu numele Lui sfânt — contrar obiceiului — începe și binecuvântarea finală, ce o dă Corintenilor, dar pentru aceea nu-și uită să amintească și pe celelalte două persoane dumnezești.

Acelaș motiv l-a îndemnat, se vede, și pe alcătuitorul textului liturgic, ca în binecuvântarea, ce obvine înaintea transubstanțierii, să schimbe rândul firesc în amintirea celor trei persoane dumnezești, punându-l adevărat pe Isus Hristos în locul dintâiu. Și e bine așa; căci noi atunci suntem pă-trunși în toată ființa, în toate fibrele sufletești și trupești, de

gravitatea momentului, când Isus Hristos stă gata, ca la un cuvânt de vrajă al nostru, să săvârșească cea mai mare taină și minune a iubirii sale: transubstanțierea; în acele clipite El ia proporții uriașe în mintea noastră, se impune într-o așa măsură, încât în sufletul nostru, răpit total de sublimitatea Lui, nu mai poate ocupa locul dintâiu nime altul, nici chiar idea unei alte persoane dumnezeiești. De aceea începem binecuvântarea cu numele lui Isus, dar amintim apoi și pe Tatăl și pe sf. Spirit.

Când zicem simplu: Dumnezeu, sub acest cuvânt înțelegem ori pe Tatăl, întâia persoană dumnezească, ori înțelegem însaș substanța dumnezească, carea invoală în sine tustrele persoanele dumnezeiești. Stând așa lucrul, în binecuvântarea din chestie am putea folosi textul Vulgatei: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu și împărtășirea sf. Spirit“, căci oricine ar înțelege, că aici sub cuvântul „Dumnezeu“ se înțelege „Tatăl“. Dar fiindcă le amintim expres cu numele pe celelalte două persoane, s'ar părea, că prin aceasta lor le denegăm numirea de „Dumnezeu“, și cu aceasta am vrea să onorăm numai pe întâia persoană dumnezească. Deci lângă substantivul „Dumnezeu“ — aici trec pe terenul gramaticii — trebuie să pun un atribut, care să-l determine mai deaproape, căci doar și Isus e Dumnezeu precum și sf. Spirit. Atributul căutat e cuvântul „Tatăl“, ce se aplică lângă substantivul „Dumnezeu“. Gramatica ne spune mai departe, că atributul stă totdeauna în cazul nominativ, indiferent, că substantivul, la care se referște, în ce caz stă. De pildă: Omul bun, a omului bun, etc. ori bunăoară:

„Atunci, m'am dus în lume eu,

Feciorul lui Iosif preotul!“

(Goga).

După această semă vom zice: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și iubirea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea sf. Spirit să fie cu voi cu toți“. Iar dacă vrem, ca atributul să-l exprimăm cu un deosebit aplomb, atunci trebuie să-l punem în acelaș caz, în care stă și substantivul, de care se ține. Și atunci vom zice: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și iubirea Lui Dumnezeu a Tatălui și împărtășirea sf. Spirit să fie cu voi cu toți“.

Forma asta mi-se pare mai nimerită și decât cea dintâiu, odată pentrucă atributului din chestie i-se cuvine aplombul, ce-l primește prin această operație gramaticală, iar de altă

parte textul stilizat așa e mai aproape cu un pas de cel grecesc, și poate ritmul vorbirei încă e mai deplinit așa. Aplicând acest atribut, în ambele cazuri simțim, cum în intelectul nostru ca prin farmec conceptul dumnezeirii se revarsă îndată și peste celelalte două persoane dumnezești.

Mergând dară pe urma gramaticii, am ajuns la concluzia, că singur aceste două forme sunt corecte pentru numita binecuvântare. —

De încheiere încă ceva tot în legătură cu scrisul dlui I. Sângeorgean. În lucrurile bisericești să mai slăbim din „dragoste“, și să invocăm „iubirea“ lui Dumnezeu, ca scut al mântuirii noastre. Precum s'a primit de bună formă: „Spirit sfânt“ față de „duh necurat“, așa să predicăm „iubirea sfântă“ față de „dragostea profană“, bună mai mult pentru epistolele de amor.

Binecuvântat să fie poporul, care ne pune la îndemână atâtea cuvinte, cu atâtea nuanțe fine, dar noi să le știm alege și întrebuința, ca să nu-l facem să zimbească în biserică, tocmai când vrem să-i spunem ce-i mai serios.

IOAN CRIȘAN.

Insemnări.

Tânguirea unui preot pentru indiferentismul față de sf. euharistie. Poate că nu se vorbește la noi de ajuns, cu căldura și cu vivacitatea recerută despre Acela, care ne este părinte, păstor și medic, despre Acela, în al cărui serviciu am intrat noi preoții în mod special, care trebuie să fie centrul gândirii, al simțirii și al întregii noastre activități: despre Domnul nostru Isus Hristos, care e de față în sf. euharistie în adevăr, în realitate și substanțial. Altcum n'am mai aflat biserici murdare, altare în o stare deplorabilă și pe euharisticul Hristos pradă pravului și insectelor. E drept, că sunt rari păstorii, cari desconsideră atât de mult pe Stăpânul lor preabun și-și bat joc de casa lui, dar totuși sunt și așa ne doare mult. Ne-ar durea și dacă ar fi numai un singur neglijent și indiferent față de cel mai sfânt lucru, ce ne este încredințat. Oricine poate înțelege ce purtare de fur și năimit va avea față de oi acela, care nu ia în seamă pe Domnul oilor.

Despre un caz de gravă desconsiderare a euharisticului Isus ne grăește cu multă întristare un prietin, care ne scrie următoarele: „În... am celebrat mai întâiu sf. liturghie în biserica din N. ca administrator parohial interimal. Spun sincer, că m'au cuprins fiori de celece am văzut pe antimis. Neglijență, mai mult, necurătenie la culme! Antimisul eră tot spart și plin de particule de pâne, cari — cred — au fost consacrate. Întreg antimisul eră cupțușit de prav. Pixida e de lemn toată găurită de cari. Sf. cuminecătură, știe bunul Dumnezeu, de când n'a fost schimbată. Toată eră plină de insecte mici, cu aripi tari. Vă puteți inchipui starea mea sufletească, stând în fața unui spectacol atât de trist și dureros! Cât a suferit Răscumpărătorul, pentru cel care a fost înaintea mea la acel sf. altar!... Ce deosebire între bunătatea Lui și între ingratitudea și infidelitatea noastră!... Cu alt prilej, după terminarea sf. liturghii, eram foarte neliniștit pentru prestol. Mă hotărăsc, să ridic toate acoperitoarele, să văd, cum se prezintă. Și ce văd? Acoperitoare de masă așa de murdare, că nici să fi fost luate dela fum nu puteau fi mai negre. Sub acoperitoare am aflat, învăluită în hârtie, sf. cuminecătură. Numai Dumnezeu știe, de pe ce vremuri stă acolo, cine a așezat-o în un loc atât de ascuns și cu ce scop?...” Prietinel nostru mai continuă, spunând, cum a curățit altarul acela părăsit, noi însă închiem, rugând pe toți frații și mai ales pe cucernicii protopopi, să grijească de podoaba casei Domnului, îndemnând pe cei răci și indiferenți, să-și întoarcă ochii sufletului spre euharisticul Hristos, singura și infalibila busolă a vieții noastre.

Senior.

*

Încă odată „lectura pentru soldați”. Foaia poporală creștină a păr. Dr. N. Brînzău din Comloșul mare „Calea Vieții” aduce în Nrii 34—7 c. o „dare de seamă”, asupra căreia se plătește să ne oprim un moment.

Se vorbește într'ansa despre acțiunea inițiată și susținută de acel organ pentru a prevedea pe bolnavii neamului nostru de prin spitalele militare cu „de citit”. Bani ce s'au adunat în cursul celor doi ani din urmă (1917 și 1918) dau suma de cor. 1969'84, iar prețul cărților și exemplarelor de foaie trimise se urcă la suma de cor. 6557'63, ori — cu scăderea rabatului obișnuit de 25% — cel puțin la cor. 4918'23. Bilanțul ne prezintă deci un plus de erogate în suma de cor. 2948'39

(socotind suma scăzută cu procentele indicate). *Aproape trei mii de coroane* s'au cheltuit deci din partea gazetei peste suma încasată prin contribuiri benevole. Se mai publică apoi în darea de samă câteva scrisori ale „centralei pentru de cetit” pe seama militivilor și de-ale preoților noștri militari, din cari transpiră deoparte importanța nebănuită de mulți a acestei chestiuni, iar de altă parte lipsa noastră de interesare față de ea, care se va răsbuna poate foarte amar.

În coloanele acestei reviste „lectura pertru soldați” a fost atinsă în deosite rânduri, chiar dela începutul războiului. Am ridicat și susținut chestiunea cu interesul pe care într'adevăr îl merită. Am adus și o listă a cărților potrivite de-a fi împărțite între soldați și am arătat, chiar de repețite ori, feliub cum credem că e mai potrivit și mai ducător la scop, să se aranjeze această problemă. Mai mult n'am făcut. „Calea Vieții” a crezut că poate merge mai departe. A deschis colectă publică, și cu bucurie constatăm, că pe această cale a putut adună o sumă de aproape două mii de coroane. În schimb însă a cheltuit prin desfacerea neacoperită a gazetei, călindarului (peste 3000 de exemplare) și a cărților populare din editura proprie, aproape la trei mii de coroane pe deasupra. Putea de sigur să nu facă această jertfă benevolă, dar atunci rămâneau atâția soldați fără lectură și rămâneau poate și cărțile nedes-făcute.

Feliul acesta de aranjare a chestiunii are o *îndoită* lature. Una este cea principală, a prevederii celor lipsiți în lucruri de cetit, iar cealaltă e *afacerea comercială* de-a putea astfel plasă editurile proprii (gazeta, cărți și călindarul). Laturea primă a chestiunii merită întregă atențiunea marelui public românesc, a doua este însă o chestiune cu totul particulară a întreprinzătorului. Și dacă din combinarea lor întreprinderea nu are câștigul dorit, nu urmează numai decât, că oamenii n'au interes pertru soldații răniți din spitale...

Suntem cătră capătul războiului, dar spitalele vor fi pline încă multă vreme cu bolnavi. De aceea n'avem cuvinte de ajuns, să îndemnăm cu toată puterea la sprijinirea pe toate căile a acțiuni „pertru de cetit” pe seama ostașilor. Pe urma „bibliotecelor populare”, pornite în timpul din urmă (de păr. Dr. Brînzău și A. Melin), numărul cărților potrivite a crescut binișor și astfel nu lipsa lor, ci numai lipsa de dragoste și interes față de cauză mai poate fi invocată, când e vorba de-a nu ne fi îngrijit de ostași în măsura cum o fac alții. Ce

privește feliul de aranjare a chestiunii, noi stăruim și cu acest prilej pentru părerea noastră veche, adoptată și de Ordinariatul de Blaj, de-a se face *după parohii*, așa că fiecare parohie să se îngrijească de proprii fii. Admitem, că în forma aceasta eventual nu se face nimica, dar dacă oficiile de controlă protopopești și Ordinariatele se vor interesa de acest lucru, după cum au datorința, chestiunea e aranjată în chipul cel mai bun cu putință.

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

Spre pacea lumii. Schimbul de note diplomatice (în accepțiunea nouă a acestui cuvânt!) pornit prin nota din 4 Octombrie c. a monarhiei noastre — în care se primea ca bază a discuțiilor cunoscutul program wilsonian —, a umplut întreagă lumea de nădejdea păcii apropiate. Ce-i drept, lucrurile nu se desfășură cu repezeala dorită, căci e firesc, că pânăcând vre-o parte a puterilor beligerante nu e silită la capitulare formală, se ivesc greutăți cu duiumul, cari întârzie acțiunea de pace, dar oricâte greutăți s'ar ivi, un lucru e sigur: drumul păcii este deschis și nu este putere lumească care să poată oprî în cale pe ingerul ei.

Și dacă nădejdea păcii apropiate umple de bucurie pe toți deopotrivă, biserica lui Hristos are motive speciale pentru a se bucura. Războiul peste tot, și în deosebit războiul de acum, sfârșește în a fi o adevărată negațiune a oricărui principiu de morală creștină, este — dupăcum așa de nimerit a spus-o în repetite rânduri papa Benedict — o adevărată sinucidere a oricărui sentiment de cultură și civilizație. Un capăt al războiului va însemna fără îndoială o reintronare a mărețelor principii creștine de bunăînțelegere între diversele neamuri. Și când frecările dintre neamuri înceată, biserica își poate vedea neconturbată de înalta sa misiune spirituală.

Biserica noastră în particular se bucură în chip deosebit. Drepturile ce va primi neamul nostru, că o binemeritată răsplată pentru atâtea jertfe de sânge aduse pe cele câmpuri de luptă, vor ușura nespus de mult frumoasa ei misiune, lăsând drum liber dezvoltării sale spre acele înălțimi, unde tronează adevărul și viața.

Ziuă mărită a păcii, vină împărăția ta! (ar.)

O frumoasă fundațiune s'a făcut pentru lipsele de ordin cultural ale arhidiecezei de Blaj din partea „fostului elev“ al școlilor noastre de aici: Preasfințitul *Dr. Demetriu Radu*, episcopul nostru dela Oradea-mare. Nu mai puțin decât *cincizeci de mii* a rupt de astădată din frumoasele sale venite episcopoești, pentru a veni în ajutorul institutelor noastre culturale din Blaj, atât de greu primejduite chiar din cauza lipsei de bani. Intențiunea piului fundator nu este să vină cu ajutorul peste nu știu câți ani, când poate n'o mai fi lipsă ori nevoie de ajutor, ci acum îndată, când poate să folosească. De aceea se dispune ca cel mult un singur procent să se capitalizeze pe an și dacă lipsa va cere se poate îngreună chiar și capitalul de fondare cu un împrumut, scutit de interese, până la suma de douăzeci de mii coroane.

Fapta mai nouă a pâr. episcop Demetriu este un semn de frumoasă recunoștință față de școlile Blajului, unde a crescut, și un îmbucurător semn de înțelegere a vremilor mari, prin cari se scurge acum vieța bisericii și neamului nostru. (vs)

*

Conferență episcopoească amânată. Pe 16 a luni curente primatele Csernoch convocase la Budapesta conferența de toamnă a episcopatului catolic maghiar. Ca și până acum a invitat la această conferență și pe arhieriei bisericii noastre.

S'a întâmplat însă, că primatele s'a bolnăvit și astfel conferența a fost amânată.. pe vremuri mai bune.

Nu știm ce obiecte vor fi fost puse la ordinea zilei pe seama acestei conferențe; nu știm nici aceea, că oare arhieriei noștri ar fi participat, ori nu, la această conferență, dar știm că în cadrele acestor conferențe comune, *independența bisericii noastre* nu se poate valida în măsura pretinsă de interesele ei de vieță. Aceasta ne-a fost părerea în trecut, și astăzi avem toate motivele de-a crede, că punctul acesta de vedere s'a întărit în timpul din urmă cu dovezi nouă și puternice. Nu e locul să stăruim aici asupra lor, dar credem că ele vor putea câștiga pentru această părere și pe aceia, cari până acum au putut simți altfel.

Suntem siguri, că viitorul va justifica pe deplin părerile noastre. De aceea ne bucurăm din inimă, că conferența din 16 Octomvrie a trebuit să fie amânată. (ar.)

*

Proiectul pentru autonomia catolică s'a infundat. De-acum putem suflă ceva mai ușor. Uneltirile cercurilor po-

litice maghiare dușmane autonomiei catolice regnicolare și evenimentele politice, cari agită azi o lume întreagă, au determinat guvernul să iee proiectul autonomiei dela ordinea zilei. Prin aceasta chestiunea autonomiei a ajuns de nou în labirintul încălțit al atâtor chestiuni, cari nu dă Dumnezeu să poată ieși odată la suprafață.

Pe noi ne doare, că biserica catolică maghiară a pierdut și acest prilej pentru ași putea vedea realizat visul nutrit de multe decenii, dela care se speră o înviorare a stărilor ei din lăuntru —, nu putem să nu ne bucurăm însă de această întorsătură, când știm că în cadrele autonomiei plănuite se intenționează știrbirea drepturilor noastre bisericesti autonome. — O viitoare reluare a chestiunii se va face sperăm pe temeuri mai democratice și cari vor ști respecta, ceva mai bine decât până acum, principiul wilsonian de „liberă dispunere“. (ar.)

*

„Săptămâna socială“ catolicilor maghiari. Vreme de o săptămână întreagă (1—7 Septembrie c.), „asociația populară catolică“ a aranjat în Budapesta cursuri sistematice din domeniul sociologiei pe seama preoțimii și a mirenilor intelectuali.

Pentru reușita acestor cursuri și-au dat concursul cei mai valoroși bărbați ai bisericii catolice maghiare, în frunte cu episcopul Prohászka. S'au ridicat și discutat aici cu mult folos toate chestiile de interes social puse la ordinea zilei de curente stăpânitoare. Economia, finanțele și industria au ajuns la cuvânt în aceeași măsură ca și chestiile de educație socială modernă, ori acele cari privesc drepturile viitoare ale sexului femeiesc. Toți conferențiarii au convenit în aceea, că răspânditorii și înfăptuitorii ideilor la ordinea zilei sunt preoții din „cura animarum“. Firele marelui mișcări sociale, menite să dea ca mâne o altă față lumii întregi, trebuiesc prin urmare toarse de preoțimea de rând, căci numai așa e nădejde să poată ajunge alții la țesutul lor.

Cu multă putere se deprinde din întreg decursul „săptămânei sociale“ importanță deosebită ce revine preoțimei de rând în rezolvirea marilor probleme ce frământă omenimea.

„Nu ne îndoim deci, că factorii competenți vor ști să aprecieze din bună vreme această importanță, îngrijindu-se să creeze acestei tagme atari condiții de trai, încât să aibă și putere și voie de lucru“. Așa comentează această importanță un fruntaș organ al preoțimii catolice maghiare.

Și are dreptate. (r.)

*

Sanator pentru preoți. Preoțimea catolică maghiară, oprită fiind din partea episcopilor să se organizeze în asociație

regnicolară în forma „Pax-“ului din Austria, a convenit asupra unei organizări cu un scop mai de aproape determinat, acela al înființării unui *sanator pentru preoțime*.

Idea acestei organizări s'a lansat în conferența intimă din 4 Septembrie c. (cu prilejul „săptămânei sociale“), ținută sub prezidiul pâr. Dr. Alexandru Ernszt, în prezența episcopului Prohászka. După discuții serioase s'a ales atunci o comisie de 6, în frunte cu sufletul întregii mișcări Alexandru Giesswein, căreia s'a dat mandatul să se îngrijească de îndeplinirea cât mai urgentă a ideii. Lucrările înaintează cu zor și cercurile competente sperează că sanatorul, a cărui lipsa s'a simțit și până acum în măsură atât de mare, se va putea deschide foarte curând. Orașul Baia Sprie a oferit cu multă prevenire un loc potrivit (la poala muntelui Guttin) pe scama sanatorului, promițând și alte servicii de cari este capabil. Nu încapă deci nici-o îndoială, că organizarea regnicolară a preoțimii în jurul acestei idei va fi realizată.

Ne organizăm și noi?! (r.)

*

„**A murit Mangra!**“ Sub acest titlu increastă în câteva șire „Drapelul“ din Lugoj moartea „fostului vicar dela Oradea-mare Vasile Mangra, impus prin cunoscutele manopere mitropolit al bisericii gr.-or. române, care va răsuflă acum mai ușor la știrea despre decesul usurpătorului.“

La timpul său noi n'am fost increstat „alegerea“ lui Mangra de mitropolit, și dacă acum totuși am făcut loc acestor șire, este motivul, că la o seamă de oameni faptul morții e lucru mai însemnat, decât atâtea fapte din viață. Și dacă „Drapelul“ încheie parentarea sa cu cuvintele: „De mortuis nil nisi bene“, noi ca preoți spunem un „Dumnezeu să-l ierte!“ (vs.)

Cărți și reviste.

Alexandru Lupeanu, Sămânța viitorului. Îndemnuri pentru părinți (Nr. 4 din »Cărțile războiului«). Blaj 1918. Prețul?

Clîșeul drăguț de pe coperta acestei broșuri de 58 pagini încă ne spune că »sămânța viitorului« sunt copiii. Mai ales în aceste vremuri, când războiul cel dintre popoare — cum spune d. Lupeanu — a înflăcărat o jumătate de lume, cerând mii și mii de vieți pământești, sunt o neprețuită comoară copiii, ... grăunțe ale vieții. Din ei va să răsară holda viitorului. Holda neamului, țaria noastră de mâne«.

»Cum îngrijim, deci, sămânța zilelor de mâne?» se întreabă autorul și în cele trei capitole ale scrisului său dă părinților, în direcția aceasta, îndemnuri atât de sănătoase, încât parecă numai forma atrăgătoare — brodată pe un fond cu totul popular din firele de mătase ale unui graiu ce curge ușor —, poate să rivalizeze cu limpezimea și puterea ideii. Primul capitol introductiv, intitulat »comori vii«, desvăltă cu apucături de artist — de cari e plină broșura de altfel — ideea cuprinsă atât de plastic în fraza autorului: »un zimbet de copil răsplătește o vieață de chin«. Articolul al doilea cuprinde bogate îndemnuri pentru »sănătatea trupească« a copiilor, iar ultimul, cel mai bogat (pp. 28—58), este o adevărată comoară de idei referitoare la »vieața sufletească« a micelor odrasle ale neamului.

De mult nu am citit cu mai multă plăcere și mângâiere o carte scrisă pentru popor, decât pe aceasta. Cu plăcere, pentru că te înalță în sferele senine ale unei vieți cu adevărat creștinești și cu mângâiere, pentru că avem convingerea, că desfăcându-se cu miile în sinul poporului nostru, va contribui nespus de mult la îndreptarea stărilor noastre destul de deplorabile de pe acest teren. (ar.)

*

Caba Vazul, Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltésze. Viena. 1918. Format 8°, pagini: 104.

În această carte autorul, d. Vasile Caba, absolvent al institutului teologic din Gherla, candidat de profesor, ne dă teza sa de doctorat din limba română, înaintată, ori pe care vrea să o înainteze, universității reg. ung. din Budapesta, lucru pentru care a tipărit-o în ungurește. Lucrarea e împărțită în multe capitole scurte și fixează o mare bogăție de date de interes etnografic și limbistic. Se face mai mult o revistă generală a Sălăgiului, sub raport istoric, cultural, port, datini, numiri, nume, polecri, cântece, bocete, dicționar de provincialisme și maghiarisme, fără să adâncească deosebit nici una din aceste chestiuni. Fonetica și morfologia, cari ar avea mai mult interes din punct de vedere filologic, se mărginesc la 9 pagini. Incolo: mai ales texte, cari, de altfel, au partea bună că indică totdeauna pronunția locală. Scrisoarea de pe câmpul de luptă, dată ca model de ortografie a țaranului sălăgian la pag. 10—12, e foarte prețioasă și interesantă pentru vioiciunea în expunere și bogăția de expresie a completașului *Seruf* din Gărdan. Admirabilă.

Teza dlui Caba e valoroasă în felul ei, putând să servească de substrat bun și bogat pentru cercetările sale ulterioare și ale altora, cari au preocupății de natură similară. (al.)

*

Cu luna Septembrie a acestui an a început să reapară la mănăstirea călugărilor noștri baziliani dela Prislop revista pentru predici »Cuvântul Adevărului«. În 1916 se întrerupse apariția ei tot în luna, plină de multe griji și necazuri, alui Septembrie și astfel Nrul dublu (pe Sept. și Oct.) apărut acum și numerii ce-

vor mai ieși în cursul acestui an, au menirea să întregască colecția anului 1916.

Munca desvoltată de acest organ în cursul anilor trecuți pentru înflorirea amvonului bisericii noastre, ne dă bune nădejdi, că problema atât de importantă a vestirii cuvântului mântuitor al evangheliei lui Hristos va câștiga în coloanele lui de nou un mentor iscusit și de aceea nu ne îndoim, că reparația lui va fi primită cu multă bucurie din partea cercurilor preoțești interesate. (r)

Cărți intrate la redacție.

Alexandru Lupeănu, Sămânța viitorului. Indemnuri pentru părinți (Cărțile războiului nr. 4). Blaj 1918. Prețul?

Calendar pe anul 1919. Arad 1918. Editura tipografiei diecezane gr.-or. rom. Prețul 2 cor.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

P. Lugoj. Să ne păstrăm calmul și demnitatea, ascultând și urmând cu pietate glasul mângâietor al Părintelui ceresc, care nu voiește ca unii din fiii săi să fie înjugați în interesul altora, ci poruncește, ca toți să se iubească, sprijinindu-se ca frați și respectându-și împrumutat viața, libertatea și bunurile morale și materiale. Mult pot folosi pentru venirea pe pământ a acestei împărății liturgiile aplicate desigur de atâția preoți pentru cauza mare a bisericii și neamului nostru.

Dr. G. Binș. Am înțeles și noi, că tot se mai găsesc oameni, pe cari îi orbeste răvna și dorul de-a se ști în grația celor ce sunt la cârmă. Până la un loc, atitudinea aceasta este chestie de gust. Din momentul însă, când începe a nu mai alege mijloacele prin care crede că poate să-și asigure această favoare, dejosinduse chiar până la atâta, încât e în stare să afișeze chestiunile într'o formă contrară propriilor convingeri, omul începe să-și piardă dreptul la stima semenilor săi. — Chestiunea din cauza este de altfel atât de limpede, încât nu-i nevoie să cunoști multe dosare, pentru a putea lovi cuiul în cap. Și apoi ar trebui să se mai știe, că a trecut vremea suprimării cuvântului prin terorizări, mai mult ori mai puțin deschise, și că azi-mâine incurcăturile diplomației secrete vor mai exista numai prin cele rafturi ale arhivelor colbăite. Die Sonne bringt es an den Tag!

I. Aston. Ordinul dat organelor administrative din partea ministrului de alimentație are Nr. 1544 1918. Prin acest ordin se îngăduie, ca la stabilirea porțiunii de grâu pentru trebuințele casei preotului să se țină seamă și de cantitatea de grâu trebuincioasă pentru facerea prescurilor și pentru alte scopuri bisericești. Intrucât preotul nu ar putea acoperi această trebuință din recolta proprie ori din lecticalul primit dela credincioși, lipsa se poate acoperi din făina ce stă la dispoziție pentru alimentația publică.

C. Cistelec. Textul dorit are, după *Εὐχολόγιον το μέγα* tipărit în 1813 la Roma, următoarea formă: *Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.* Așa e textul la ambele liturghii (a sf. Ioan și a sf. Vasile).

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Posta Administrației.

R. Budapesta. Fiecare om inteligent, care e necesitat, să-și procure în timpul acesta revizite de scris, cunoaște urcarea fabuloasă a prețurilor, mai ales la hârtie;

Nrul anterior al revistei noastre ne-a costat numai tipografia cor. 1407 60 (plus mărcile, șparga, cleiul, adresele, servitor și partea intelectuală), cu cor. 1345 60 mai mult decât un nr. de aceeași extenziune în 1911;

Noi n'avem nici un filer subvențione;

În timpul din urmă V'ați putut convinge, că ziare mari, tipărite cu tiraj, cu care nu ne putem asemăna, deși încasează aproape fiecare filer din abonamente, au urcat prețul abonamentului în cursul anului;

Considerând toate acestea, nu Vă mirați, că insistăm atâta pe lângă restanțierii noștri, ca să achite prețul abonamentului, să-și împlinească datoria față de noi, care are două laturi: de drept și de morală.

În timpul din urmă am arătat în scrisoare fie cărui abonant ce ne datorește până la finea an. c. Și ne-au plătit puțini! Pentru ce? Nu știm. Poate sunt prea ocupați.

Atâta știm, că încasându-ne pretenziunile pe altă cale și adaugând cheltuelile, ce le-am avut și le vom mai avea, vor fi nu puțini, cari se vor supăra — cum vedeți însă, fără motiv.

Încă odată!

Epuizându-se volumul I. al manualului de **Teologia dogmatică fundamentală** (Apologetica) a pâr. *Dr. Vasile Suci*, alumnii de pe cursul I. și II. ai seminarului teologic din **Blaj** sunt recercați, ca, dacă numai se poate, să-și câștige singuri (dela particulari ori din arhivele parohiale) pro usu câte un exemplar din această carte.

În aceeaș vreme rugăm pe toți cari pot pune această carte la dispoziția seminarului — fie pentru a fi răscumpărată cu prețul de cumpărare, fie măcar împrumut —, să binevoiască a ne-o trimite ori a ne aviză cu posibilă grabă.

Blaj, 20 Octomvrie 1918.

Prof. Dr. Alexandru Rusu,
prefect de studii.

A apărut:

Teologia morală

Volumul I.

de

Dr. Alexandru Nicolescu,
canonic mitropolitan.

Lucrarea aceasta, care cuprinde etica generală și o parte (despre virtuțile teologice) a eticei creștine speciale, umple o lacună de mult simțită a literaturii noastre teologice. Deși e lucrată ca manual pentru seminariile noastre teologice, cartea p. Dr. Nicolescu va putea face cele mai bune servicii și preoțimii noastre din cura animarum, fiindcă în cele peste 500 de pagini chestiile se ating destul de pe larg și cu un aparat științific ce stă la înălțimea vremilor de astăzi. — Mult poate folosi și intelectualilor noștri mireni, cari doresc o aprofundare a vieții lor religioase morale. □

Se poate avea dela Librăria seminarială din Blaj pentru prețul de 10'50 C.

